

อัตลักษณ์ชุมชนด้านสิ่งทอของชาวปกาเกอะญอ

ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

Community Identity in Textiles of the Pga K'nyau Ethnic Group in Chokchai Sub-district, Doi Luang District, Chiang Rai Province.

ศมล สังคะรัตน์^{1*}

Samon Sangkarat^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ปกาเกอะญอ อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา จากผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือผู้นำชุมชน และผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญด้านผ้าทอ จำนวน 17 คน ผลการศึกษาพบว่า ชาวปกาเกอะญออาศัยอยู่ในตำบลโชคชัยและตำบลหนองป่าก่อ เป็นกลุ่มเชื้อสายป๋วย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดลำพูน และจังหวัดลำปาง เริ่มอพยพมาอยู่เมื่อประมาณ 101 ปี มีการดำรงชีวิตที่ผูกพันและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย นับถือผีบรรพบุรุษ ควบคุมการนับถือพระพุทธศาสนา รูปแบบการแต่งกายที่บ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคม แบ่งเป็น 3 ช่วงวัย ตามสถานภาพของตนเอง และลวดลายผ้าของชาวปกาเกอะญอของบ้านดอยและบ้านหนองด่าน มีลายผ้าดั้งเดิม 2 ลาย คือ ลายมัดหมี่คู่อกคัก และลายมัดหมี่หนึ่งเมกลัก การสืบทอดความเชื่อเรื่องผ้าทอ ทำการสืบทอดกันเป็นรุ่นต่อรุ่น โดยใช้ลวดลายผ้าตามสายตระกูลของผู้เป็นมารดาจะแบ่งออกเป็นลวดลายของตระกูลที่แตกต่างกันออกไปตามกลุ่มสายเลือด การรักษาและสืบทอดเรื่องของความเชื่อผ่านกระบวนการอบรมเลี้ยงดูจากผู้เป็นมารดา รวมถึงความเคารพบรรพบุรุษ ด้วยพิธีการเลี้ยงผีบ้าน ความเคารพครอบครัวของภรรยาผ่านผ้าสินสอด เป็นการสอดแทรกให้ลูกหลานรู้จักให้ความเคารพและกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ส่งผ่านเรื่องราว ลวดลาย และรูปแบบของการแต่งกายตามสายตระกูล หรือแม้แต่การดำรงชีวิตที่พึ่งพิงกับพิธีกรรมการนับถือผี ซึ่งถูกสรรค์สร้างขึ้นแต่ครั้งมาตามยุคสมัย และตามพื้นที่ มีการสอดแทรกในเรื่องของความเชื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้คนรุ่นหลังเกิดความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ตนเอง สรุปได้ว่า 1) อัตลักษณ์ของผ้าทอปกาเกอะญอดั้งเดิมเกิดจากการดำรงชีวิตผูกพันกับความเชื่อผู้หญิงว่างจากการเก็บเกี่ยวหรือฤดูกาลทางการเกษตร ส่วนใหญ่จะอยู่บ้านเลี้ยงลูกและใช้เวลาว่างด้วยการถักทอผ้าที่ต้องใช้สำหรับครอบครัว และสังคมของชาวปกาเกอะญอกลุ่มป๋อ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ประยุกต์ สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

¹ Asst.Prof. Applied Home Economics Program, School of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

* Corresponding author : Samon.san@crju.ac.th

นับถือญาติฝ่ายมารดา ผู้อาวุโสฝ่ายหญิงในบ้านมีบทบาทในการอบรมสมาชิกในครอบครัว ความเชื่อจึงถูกถ่ายทอดจากการอบรมเลี้ยงดูจากผู้สืบเชื้อสายของญาติฝั่งมารดาส่งผลต่อการรักษาลวดลายผ้าที่เป็นผ้าตามสายตระกูล ใช้เป็นผ้าสินสอด รวมถึงการเข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ จำเป็นต้องแต่งตัวตามสถานภาพทางสังคม การใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมพึงพิงธรรมชาติจึงเกิดการเลียนแบบและใช้วัสดุธรรมชาติมาใช้ในการทอผ้า การย้อมสีผ้า นำไปสู่การ 2) การต่อยอดความรู้ ความเชื่อ ประสพการณ์ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จนสามารถการประยุกต์ลวดลายบนผืนผ้าเป็นลวดลายที่มีอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ มีความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว ไม่เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ กลายเป็นคุณค่าของอัตลักษณ์ผ้าทอของปกากะญอ 3) การต่อยอดคุณค่าของสิ่งทอ อนุรักษ์สืบสานส่งต่อเรื่องราวจากรุ่นสู่รุ่น 4) การทำประโยชน์สามารถใช้สอยในเชิงในชีวิตประจำวัน และแนวทางพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากวัฒนธรรมของชาวปกากะญอ

คำสำคัญ : อัตลักษณ์และสิ่งทอ กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดอยหลวง

Abstract

The objectives of this research were to study Community identity in textiles of the Pga K'nyau Ethnic Group , Doi Luang District, Chiang Rai Province. This is qualitative research with content analysis from 2 groups of informants. The village headman and the weavers total 17 people. The results of the study found that the Pga K'nyau Ethnic Groups people live in Chokchai Subdistrict and Nong Pa Ko Subdistrict. It is a group of Pow descent who migrated from Lamphun Province. and Lampang Province. Began to migrate around 101 years ago, living a life that is bound and dependent on nature. It's a simple way of life. venerate the ancestors coupled with respect for Buddhism The dress style that indicates social status is divided into 3 age ranges according to their status. and the fabric patterns of the Pak K'nyau people of Ban Doi and Ban Nong Dan There are 2 traditional fabric patterns: Mudmee Khu Chak Kang pattern. and Mudmee Ning Meklang pattern. Inheriting the belief in woven fabrics It is passed down from generation to generation. using cloth patterns according to different mothers Inheritance through the process of nurturing from the mother. including respecting the ancestors with rituals according to their beliefs. Respecting the wife's family with dowry fabrics. It is an intervention for the next generation. Respect and gratitude to ancestors. with patterns and styles of clothing or even a lifestyle that relies on spirit rituals. Concluded that 1) the characteristics of traditional woven fabrics caused by living connected with belief. when free from harvesting or agricultural season Most women stay at home and take care of their children and spend their free time knitting and weaving for family use. and the society of the Pga K'nyau people, the Pow group respected their maternal relatives. Senior women in the home have a role to play in raising family members.

Belief was inherited from the upbringing of the mother Affects the treatment of fabric patterns used as dowry cloth including participating in various religious rituals Need to dress according to social status Traditional lifestyles rely on nature, thus imitating and using natural materials for weaving, dyeing. 2) Knowledge enhancement until able to apply the patterns on the fabric as a pattern that has the identity of the Pak Khenyaw people There is a distinctive identity. Unlike other ethnic groups became the value of Pga K'nyau's woven fabric identity. 3) the value of textiles Preserve and pass on the story from generation to generation and guidelines for developing a body of knowledge for a creative economy from the Pga K'nyau culture.

Keywords: Textiles identity. Pga K'nyau Ethnic Group. Doi Luang District.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมผสมผสานและอาศัยอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บนพื้นที่สูงหรือที่เรียกว่าชาวไทยภูเขา ได้แก่ ปกาเกอญอ ม้ง เยียน อาข่า ลีซู ลาหู่ เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือชนเผ่าเหล่านี้ เป็นผู้ใช้ชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีความเข้าใจและสั่งสมความรู้ที่หลากหลาย (Loppawong, 2014) โดยเฉพาะผ้าทอ ผ้าปัก เกิดจากภูมิปัญญา ความเชื่อมากมายเกี่ยวกับผ้าผืน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ผ้าทอนับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี ของคนในชุมชนเนื่องจากกระบวนการผลิต การใช้สอย รูปแบบมีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนขึ้นอยู่กับภูมิปัญญา อัตลักษณ์ และลักษณะต่าง ๆ ทางกายภาพของชุมชน (Tuanthet, 2012)

ปกาเกอญอ เป็นชนเผ่าที่จัดได้ว่ามีหลายเผ่าพันธุ์หลายภาษา นับถือศาสนาที่ต่างกัน แต่ปกาเกอญอดั้งเดิมจะนับถือผีบรรพบุรุษ และภายหลังหันมานับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ เป็นต้น มีถิ่นฐานตั้งอยู่ที่ประเทศพม่า แต่หลังจากถูกรุกรานจากสงคราม จึงมีปกาเกอญอที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ประกอบด้วย 4 กลุ่มหลักคือ 1. จกอร์/สเกอร์ 2. โพล่ง/โปว์ 3. กแบ/คะยา 4. ปะโอ/ตองสุ กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ครอบคลุมพื้นที่ 16 จังหวัดในประเทศไทย คือ ภาคตะวันตก 7 จังหวัดประกอบด้วยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี อุทัยธานี และภาคเหนือ 9 จังหวัดประกอบด้วย จังหวัดกำแพงเพชร สุโขทัย ตาก แพร่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และเชียงราย จากรายงานการสำรวจข้อมูลชุมชนปกาเกอญอโดยเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือปี พ.ศ. 2560 รวมประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2560 จำนวน 1,930 กลุ่มบ้าน 125,673 หลังคาเรือน 549,395 คน (Sanohpomprai, 2019)

จังหวัดเชียงรามีชาวปกาเกอญอ 2 กลุ่มหลัก คือ 1. จกอร์/สเกอร์ อาศัยในพื้นที่บริเวณทิศตะวันตกยาวไปถึงตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงราย ครอบคลุมอำเภอเมือง อำเภอแม่ลาว อำเภอแม่สรวยและอำเภอเวียงป่าเป้า 2. โพล่ง/โปว์ อาศัยในพื้นที่บริเวณทิศตะวันออกและทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงราย ครอบคลุมตำบลหนองป่าก่อ และตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง ซึ่งชาวปกาเกอญอ ในพื้นที่ตำบลโชคชัย

อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นชาวปกาเกอญอกลุ่มโบว์ กลุ่มใหญ่ที่สุด ส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งหลังฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านในหมู่บ้านจะทอผ้าเป็นอาชีพเสริม ชาวปกาเกอญอ มีวัฒนธรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาสั่งสมมาจนถึงปัจจุบัน ศิลปะการทอผ้าของชาวปกาเกอญอ จะถูกถ่ายทอดให้กับทายาทตั้งแต่อายุน้อย เนื่องจากตลาดของผ้ามีความละเอียด ต้องฝึกฝนเรียนรู้เป็นระยะเวลาหลายปี อีกทั้งเป็นการเพิ่มทักษะความชำนาญ และเป็นการสืบทอดตลาดผ้าให้คงอยู่กับชีวิตของชาวปกาเกอญอ (Numahan, et al., 2012) ซึ่งการทอผ้าปกาเกอญอ นับว่าเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปะแขนงหนึ่ง บ่งบอกถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชนเผ่าที่มีมายาวนาน เห็นได้จากการทอผ้าที่ใช้กี่เอวหรือเครื่องทอผ้าแบบคาดหลัง ผ้าทอของปกาเกอญอจึงมีลักษณะเป็นผ้าทอหน้าแคบ การใช้งานผ้าจะถูกกำหนดตามวัตถุประสงค์ของการใช้งานตั้งแต่เริ่มต้นทอ และความคิดสร้างสรรค์ในการใช้ลวดลายต่าง ๆ ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ เป็นการเลือกวัตถุดิบรอบตัวมาใช้เพื่อประโยชน์ด้านการแต่งกายและการใช้สอยในชีวิตประจำวัน (SACICT, 2017)

ชุมชนบ้านดอย และบ้านหนองดำน ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ยังถือว่าเป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์พิธีกรรม และมีการสืบทอดความเชื่อผสมผสานกับการดำรงชีวิต ทั้งเรื่องการนับถือบรรพบุรุษ รักษาวัฒนธรรมการแต่งกายที่สืบทอดตามผู้เป็นมารดา และพิธีกรรมอื่น ๆ ตามการดำรงชีวิต แต่การรักษาหรือสืบทอดในปัจจุบัน ก็ได้ราบรื่นเพราะการรับเอาวัฒนธรรมนอกหมู่บ้าน การย้ายถิ่นฐาน เกิดความไม่สะดวกในการดำรงชีวิต จึงได้มีการยกเว้นให้ลูกหลานที่ไม่สามารถดูแลรักษาบรรพบุรุษได้ ทำให้ในอนาคตอาจเกิดการสูญหายไปได้ในที่สุด

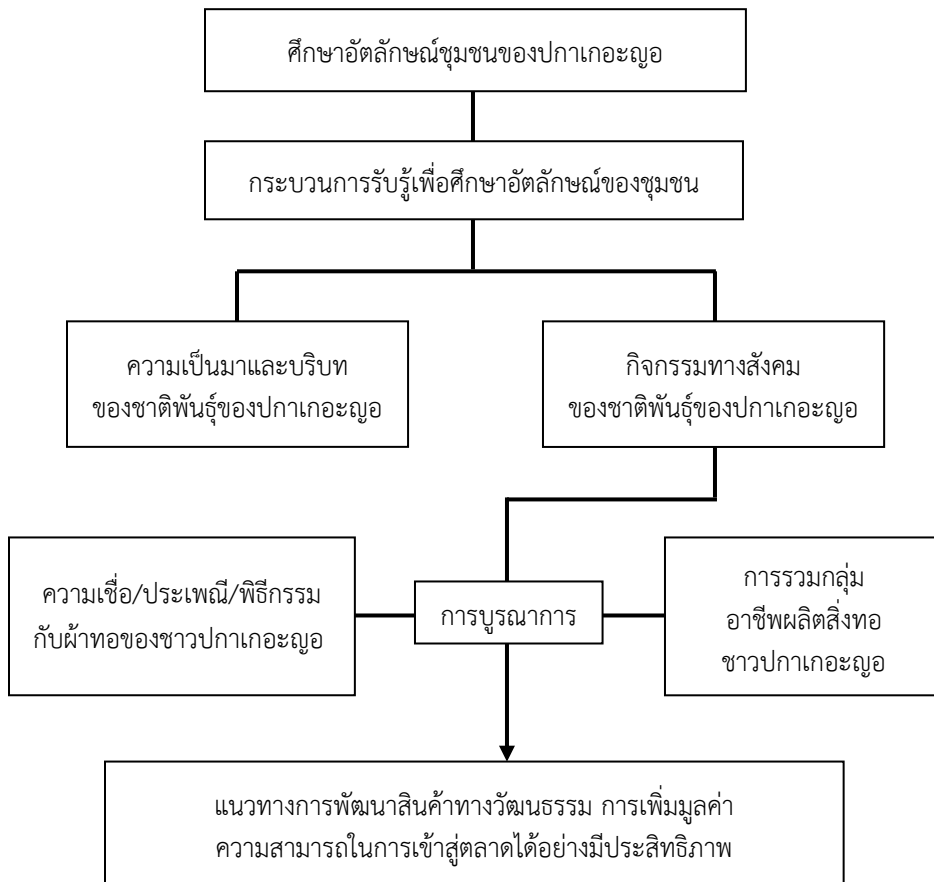
ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจในเรื่อง การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ รักษาอัตลักษณ์ของชุมชน ความเชื่อ พิธีกรรม และการบอกเล่าเรื่องราวของบรรพบุรุษ ที่สามารถสืบทอดแทรกเข้าไปในการดำรงชีวิต รวมถึงการสืบสานภูมิปัญญาทางการทอผ้า การใช้งานเสื้อผ้า จึงได้ทำการศึกษาวิจัย อัตลักษณ์ชุมชนด้านสิ่งทอของชาวปกาเกอญอ ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ทราบองค์ความรู้ที่เกิดจากผ้าทอตามอัตลักษณ์ของชุมชนชาวปกาเกอญอไปใช้ในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนด้านสิ่งทอของชาวปกาเกอญอ ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

อัตลักษณ์ชุมชนด้านสิ่งทอของชาวปกากะญอ ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย
มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ในพื้นที่ของบ้านหนองด่าน จำนวน 165 ครัวเรือน และบ้านดอย จำนวน 195 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ เลือกด้วยวิธีการเจาะจงแบ่งเป็น 2 กลุ่ม

1. ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาและการย้ายถิ่นที่ตั้งของชาวปกากะญอ จำนวน 2 คน ดังนี้
 1. นายเอกสิทธิ์ อุทรพงศ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านหนองด่าน
 2. นายศรีไพร อูมา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านดอย

2. ผู้ให้ข้อมูลด้านการทอผ้า การย้อมสีผ้า ลวดลายของผ้า และเส้นใยที่ใช้ในการทอผ้า รวมถึงความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมของชาวปกาเกอะญอที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอ เป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้าทั้ง 2 หมู่บ้าน จำนวน 15 คน ดังนี้

2.1 นายนพรัตน์ ทองดีบั้ง	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 3 บ้านดอย
2.2 นางครุฑ คำ ก้างยาง	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 3 บ้านดอย
2.3 นางสาวบัว ลาพาแว	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 3 บ้านดอย
2.4 นางชมเชย ก้างยาง	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 3 บ้านดอย
2.5 นางสุนีย์ จีผัวะ	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.6 นางพองจันทร์ อะทะวงค์ษา	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.7 นางสาวคำ หล้าลู	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.8 นางสาว เพ็ญญา ศรีสะอาด	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.9 นางกัลยา จีผัวะ	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.10 นางปราณี กัญจัน	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.11 นางทองเร็ว ไชยนา	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.12 นางสุขแก้ว สุวรรณ	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.13 นางหล้า สุวรรณ	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.14 นางสาว ก้างยาง	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน
2.15 นางแว่นแก้ว แซดุด	สมาชิกของกลุ่มทอผ้าหมู่ 6 บ้านหนองด่าน

เครื่องมือวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบที่มีโครงสร้าง เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา สภาพวิถีชีวิต รวมถึงความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมของชาวปกาเกอะญอที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอ อัตลักษณ์ของชุมชนด้านการทอผ้า การย้อมสีผ้า ลวดลายของผ้า และเส้นใยที่ใช้ในการทอผ้า ตำบลโชคชัย อำเภอคลองหลวง จังหวัดเชียงใหม่
2. ผู้วิจัยใช้กระบวนการสังเกตการณ์ ประกอบการซักถาม การจดบันทึก และการบันทึกภาพนิ่ง และวิดีโอ

วิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. กำหนดรูปแบบและวิธีการสัมภาษณ์
3. สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามกำหนดไว้ เช่น ความเป็นมา การย้ายถิ่นที่ตั้ง การพัฒนาของผ้าทอของชาวปกาเกอะญอ รูปแบบและการใช้สีของชาวปกาเกอะญอ เส้นใยที่ใช้ในการทอ สีย้อมและวิธีการย้อมลวดลายของผ้า การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ลายผ้า ยุคสมัย

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างขึ้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบประเมินความครบถ้วนถูกต้องของเนื้อหาและโครงสร้างของข้อคำถาม โดยวิเคราะห์ข้อคำถามและพิจารณาประเมินให้ค่าคะแนนเพื่อตรวจสอบดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence Index หรือ IOC) ของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

5. หลังจากได้รับการประเมินแบบสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญแล้วผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาการปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะที่มีของแต่ละคนจนครบถ้วนทุกข้อคำถาม

6. แบบสัมภาษณ์สมบูรณ์ นำไปดำเนินการเก็บข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เกี่ยวกับความเป็นมา สภาพวิถีชีวิต รวมถึงความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมของชาวปกากะญอที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอ อัตลักษณ์ของชุมชนด้านการทอผ้า การย้อมสีผ้า ลวดลายของผ้า และเส้นใยที่ใช้ในการทอผ้า ตำบลโชคชัย อำเภอตอຍหลวง จังหวัดเชียงราย

2. ผู้วิจัยใช้กระบวนการสังเกตการณ์ ประกอบการซักถาม การจดบันทึก และการบันทึกภาพนิ่ง และวิดีโอ

3. การตรวจสอบข้อมูลทำตามลำดับขั้นดังนี้

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่จดบันทึกในแบบสัมภาษณ์ รวมถึงประมวลรูปภาพ วิดีโอต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของปกากะญอ

3.2 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่สมบูรณ์

3.3 รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ที่ถูกต้อง และสมบูรณ์แล้วนำไปประชุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ และความถูกต้องของข้อมูลร่วมกันก่อนนำข้อมูลไปใช้ในการทำรายงาน การวิเคราะห์ และเพื่อใช้องค์ความรู้มาเป็นแนวทางการพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์พื้นที่ ตำบลโชคชัย อำเภอตอຍหลวง จังหวัดเชียงราย ในประเด็น ดังนี้

1. ความเป็นมาและการย้ายถิ่นที่ตั้งของชาวปกากะญอ
2. อัตลักษณ์ด้านสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มของชาวปกากะญอ
3. การสืบทอดเรื่องของความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่สอดคล้องกับผ้าทอของชาวปกากะญอ และเขียนรายงานเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. อัตลักษณ์ชุมชนด้านสิ่งทอของชาวปกาเกอะญอ ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

1.1 ความเป็นมาและการย้ายถิ่นที่ตั้งของชุมชนปกาเกอะญอ ในตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

ชุมชนปกาเกอะญอเป็นชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาศัยอยู่ในบริเวณประเทศอินเดีย ประเทศเมียนมา และตลอดบริเวณฝั่งตะวันตกของประเทศไทย ใช้ภาษากระเหรี่ยง ซึ่งเป็นหนึ่งในภาษาตระกูลทิเบต-พม่า (Booranaprasertsook, 2012) จากการสัมภาษณ์นายพรตน์ ทองดีแบง ชาวบ้านและทายาทของชาวปกาเกอะญอผู้ก่อตั้งหมู่บ้านดอย กล่าวว่ากลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่อาศัยในพื้นที่อำเภอดอยหลวง เป็นเชื้อสายของโปว์ อาศัยอยู่บริเวณตำบลโชคชัยและตำบลหนองปาก่อ มีพื้นที่ 4 หมู่บ้าน (Tongtipdang, 2021) ดังนี้

พื้นที่ตำบลโชคชัย ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน คือ บ้านดอยหมู่ที่ 3 และบ้านหนองด่าน หมู่ที่ 6 พื้นที่ตำบลหนองปาก่อ ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยสักหมู่ที่ 1 และบ้านป่าซางงาม หมู่ที่ 2 โดยประชากรชาวปกาเกอะญอทั้ง 4 หมู่บ้าน เป็นกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากพื้นที่ อำเภอสี จังหวัดลำพูน (ปัจจุบันเป็น อำเภอทุ่งหัวช้าง) และอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ชุมชนปกาเกอะญอในพื้นที่ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย เริ่มมีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่ เมื่อประมาณ 101 ปี ที่ผ่านมามี นายพรมวรเศรษฐ ได้ชักชวนราษฎรเข้ามาอาศัยในพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอดอยหลวง สภาพขณะนั้นเป็นภูเขาเตี้ย และต่อมามีประชากรอพยพมาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และมีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านได้ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่เมื่อปี พ.ศ. 2458 โดยใช้ชื่อว่า “บ้านดอย” ปี พ.ศ.2505 นายเอกลักษณ์ อุทรพงศ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า หลังจากพื้นที่บ้านดอยเริ่มมีประชากรหนาแน่นขึ้น ทำให้ชาวบ้านเริ่มมีการอพยพประชากรมาอาศัยอยู่บริเวณบ้านหนองด่าน โดยมีนายจันเป้ง ก้านยาง เป็นแกนนำและมีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2520 (Autongwonh, 2022) การตั้งชุมชนของชาวปกาเกอะญอจะมีการตั้งชุมชนอยู่ใกล้แหล่งน้ำที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์เพราะต้องการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ เพื่อการอุปโภคและบริโภคในชีวิตประจำวัน รวมถึงการเกษตร ปลูกข้าวฝ้ายและพืชผลการเกษตรต่าง ๆ เพราะมีอาชีพหลักเป็นอาชีพเกษตรกรรม นายพรตน์ ทองดีแบง กล่าวถึงการดำรงชีวิตของชาวปกาเกอะญอว่า ชาวปกาเกอะญอมีวิถีชีวิตที่ผูกพันและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ รูปแบบการดำรงชีวิต ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และความเจริญทางเทคโนโลยี แต่ยังเชื่อในการนับถือบรรพบุรุษ ควบคู่กับการนับถือพระพุทธศาสนา สะท้อนความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ผ่านประเพณีพิธีกรรมที่ยังคงรักษาไว้ เช่น พิธีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ การแต่งงาน และการแต่งกาย เป็นต้น (Tongtipdang, 2021)

1.2 อัตลักษณ์ด้านสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มของชุมชนปกาเกอะญอ ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

ผ้าทอมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนปกาเกอะญอ ที่ให้ความสำคัญ กับเรื่องประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ รวมถึงเครื่องแต่งกาย จะสังเกตจากการแต่งกายของ

ชุมชนปกาเกอญอ มีการแต่งกายที่บ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคม รวมถึงการนับถือบรรพบุรุษที่มีของแต่ละครอบครัว บอกเล่าผ่าน เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ในช่วงเริ่มแรกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายใช้เพื่อปกป้องร่างกายจากสภาพภูมิอากาศในสถานะต่าง ๆ มีการพัฒนาให้เกิดความงามและความพึงพอใจของผู้สวมใส่ มีอัตลักษณ์ด้านสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม ของชุมชนปกาเกอญอ ดังนี้

การดำรงชีวิตในอดีตของชาวปกาเกอญอที่เคร่งครัดในเรื่องพิธีกรรม เช่น การเลี้ยงผีบ้านหรือการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ห้องที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมหรือเป็นที่อาศัยของผีบรรพบุรุษนั้น จะเป็นเขตหวงห้ามที่ไม่อนุญาตให้สมาชิกของสายตระกูลอื่นเข้าไปโดยเด็ดขาด สมาชิกทุกคนในบ้านที่เป็นผู้หญิงจะแต่งกายตามสายตระกูลของมารดาตนเอง ไม่อนุญาตให้สามีเข้าร่วมพิธีกรรม เพราะลูกสะใภ้จะใส่เสื้อผ้าอึกลวดลายหนึ่งหรือต่างสายตระกูลกัน เพราะมีความเชื่อว่าหากไม่ให้ความเคารพกตัญญูกับบรรพบุรุษจะเกิดสิ่งที่ไม่ดีกับครอบครัวของตนเอง วิธีการใช้ชีวิตแบบนี้หากมองอีกมุมหนึ่งก็เปรียบเสมือนการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวลดการขัดแย้งกันระหว่างแม่สามีและลูกสะใภ้สร้างความเคารพและการนับถือผู้เป็นแม่ต่าง ๆ รวมถึงพิธีการแต่งงานก็จะใช้เครื่องแต่งกายตามสายตระกูลเป็นเครื่องสินสอดด้วย

นอกจากนี้การที่สังคมของชาวปกาเกอญอกลุ่มไป๋นับถือญาติฝ่ายแม่ เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายต้องไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง นับถือญาติทางฝ่ายหญิง ในครอบครัวจึงมีครอบครัวของลูกสาวและลูกเขยอยู่อีกครอบครัวหนึ่ง จนกระทั่ง 1 ปีผ่านไป หรือหากฝ่ายหญิงมีน้องสาวแต่งงาน ครอบครัวพี่สาวจึงจะแยกออกไปสร้างบ้านอยู่ใกล้ ๆ แต่สำหรับบุตรสาวคนสุดท้ายจะต้องอยู่กับพ่อแม่ไปตลอดไปแม้จะแต่งงานแล้วก็ตาม เพราะมีหน้าที่เลี้ยงดูตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ดังนั้นลูกสาวคนสุดท้ายจึงได้รับมรดกเช่น ที่นาและวัวควายมากกว่าพี่น้องลำดับอื่น ๆ ซึ่งจะไม่มีการอิจฉาริษยากันเลย ครอบครัวใดที่ไม่มีลูกสาว ลูกชายก็จะทำหน้าที่แทน บ้านใดที่แม่บ้านเสียชีวิตลง ต้องรื้อบ้านทิ้งแล้วสร้างใหม่ เพื่อลูกสาวที่แต่งงานแล้วจะได้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษได้ ผู้อาวุโสในบ้าน ซึ่งได้แก่พ่อแม่ของฝ่ายหญิงมีบทบาทในการช่วยอบรมสมาชิกในครอบครัว ผู้อาวุโสจะได้รับการเคารพยกย่องอย่างสูงในการตัดสินใจต่าง ๆ ของครอบครัว จะต้องมีการปรึกษาหารือและเพื่อฟังความคิดเห็นของผู้อาวุโสในบ้าน และเครื่องแต่งกายของชาวปกาเกอญอยังเป็นการแต่งกายตามสถานภาพทางสังคม เช่น วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว และวัยผู้ใหญ่ (แต่งงาน) เห็นได้ว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามของชาวปกาเกอญอ สอดแทรกมากับเรื่องการดำรงชีวิต และหญิงสาวสมัยก่อนจะมีความสามารถในการทอผ้า การทอผ้าจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กับความเป็นชาติพันธุ์ เพราะผ้าทอมีความจำเป็นที่ต้องใช้เพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน เนื่องจากราคาผ้ามีราคาสูงและหาซื้อได้ยากจึงทำให้มีการทอผ้าขึ้นมาด้วยตนเอง โดยใช้วัสดุธรรมชาติและทำการเพาะปลูกขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อการใช้งาน เช่น เส้นด้ายฝ้ายจากการปลูกไว้ในไร่ของตนเอง วัสดุที่ใช้ในการผลิตผ้ามาจากธรรมชาติ สีที่ใช้กันทั่วไป เช่น 1) ครั่ง (ไข่) ให้สีแดง หรือสีแดงเลือดนก หมายถึง ความมั่งคั่ง ร่ำรวย 2) ห้อม (หยาล่า) ให้สีดำ หรือน้ำเงิน หมายถึง ความมั่นคง และความซื่อสัตย์ และเส้นด้ายฝ้ายไม่ผ่านการย้อมจะให้สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์ ความเป็นมิตรภาพกับทุกคน

ในงานประเพณีที่สำคัญชาวปกาเกอญอ จะแต่งกายในชุดที่แสดงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์อย่างสวยงาม โดยเฉพาะผู้หญิงชาวปกาเกอญอ จะมีการแต่งกายที่มีรูปแบบตามสายตระกูลฝั่งมารดา และมี

การเปลี่ยนชุดใหม่ในวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับวันสงกรานต์ของไทย เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวดอกฝ้าย ช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคมจะต้องรีบเก็บดอกฝ้าย ปั่นฝ้าย และทอเป็นผืน ตัดเย็บให้ทัน เพื่อให้ได้ใส่เสื้อผ้าชุดในวันปีใหม่ ส่วนเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม นั้น เป็นช่วงของการปลูกไม่ว่าจะเป็นการปลูกฝ้ายหรือปลูกลูกเดือย การเก็บเกี่ยว ลูกเดือยจะมีในเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน กว่าจะนำลูกเดือยไปปักกับเสื้อได้นั้น ต้องทำการตากแห้งเป็นเวลา 1 เดือน ถึงนำมาคัดขนาดและนำมาปักเสื้อชาวปกากะญอและใช้ลูกเดือยใหม่ในการปักเสื้อในทุก ๆ ปี

การนำผ้ามาใช้ประโยชน์ในวิถีการดำรงชีวิต นอกจากรูปแบบการใช้เสื้อผ้าตามสถานภาพทางสังคม ยังมีความสามารถในการใช้ผ้า 1 ผืนให้มีประโยชน์ในทุก ๆ ด้าน เช่น ผ้าคลุม (ผ้าขาวม้า) สามารถใช้ทำผ้าห่ม ทำเปเล ผ้า màn ผ้าเช็ดตัว ผ้าอ้อมเด็ก ได้ด้วย วิถีชีวิตของชาวปกากะญออาศัยอยู่อย่างเรียบง่ายและมีช่วงเวลาในการทอผ้า มีกระบวนการทอหลากหลายต่าง ๆ มากมาย ผู้ที่เป็นผู้กำหนดในการใช้เสื้อผ้า แม้กระทั่งเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานผ้าทอจะเป็นผู้หญิงหรือแม่บ้านจะเป็นผู้กำกับและดูแล การแต่งกายของชาวปกากะญอมีความละเอียดอ่อนที่ผสมผสานในเรื่องของความเชื่อและสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวการแต่งกายตามสายตระกูล จะมีขึ้นหรือจะสวมใส่ในช่วงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นทั้งในบ้านเรือนของตนเองและรวมถึงหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่ด้วย

การทอผ้าของชาวปกากะญอ เป็นงานฝีมือประเภทผ้าทอมีความจำเป็นที่ต้องผลิตขึ้นเพื่อการสวมใส่หรือการใช้สอยในครัวเรือน จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลาน และมีวัตถุประสงค์ในการทอที่ได้จากชุมชนหรือสิ่งที่อยู่รอบตัว ชาวปกากะญอจะมีการทอผ้าในลักษณะของการทอแบบกี่เอนเป็นอุปกรณ์ที่สามารถทำได้ด้วยตัวเองและยังสามารถที่จะนำติดตัวเคลื่อนย้าย ไปในที่ต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก ส่วนใหญ่แม่บ้านจะทอผ้าในช่วงที่ว่างงาน ขนาดความกว้างของผ้าทอ เป็นผ้าหนาแคบ หากต้องการให้ผ้ามีความกว้างขึ้นเมื่อทอเสร็จก็จะมีการเย็บต่อกันตามขนาดที่ต้องการ

แต่ในปัจจุบันองค์ความรู้ทางด้านการทอผ้า ลวดลายผ้า การถ่ายทอดลวดลายผ้าจากบรรพบุรุษเริ่มมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มคน เช่น การให้ความสำคัญกับการศึกษา ลูกหลานไม่ได้อยู่อาศัยเพื่อรับการถ่ายทอดเรื่องการทอผ้า และลวดลายผ้าจากบรรพบุรุษ การรับเอาเชยหรือสะไทที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และสร้างครอบครัวในเมือง เกิดปรากฏการห่างบ้าน เป็นเหตุให้การสืบทอดในเรื่องของผ้าทอ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เริ่มเสื่อมถอยไป และยังมีเพียงบางครอบครัวที่ยังให้ความสำคัญกับการสืบทอด ภูมิปัญญาการทอผ้าให้แก่ลูกหลาน

ลวดลายผ้าของชาวปกากะญอสามารถบ่งบอกถึงความสามารถ ความละเอียด ทักษะด้านการฝึกฝน จากโครงสร้างของลวดลายของผ้า และความสามารถในการประยุกต์ใช้ลวดลายจากการทอ การปัก และการเย็บ รวมถึงการคัดขนาดของลูกเดือยเพื่อนำมาปัก เพราะต้องการให้ลูกเดือยทุกเม็ดมีขนาดเท่ากัน เป็นการฝึกความอดทน ฝึกทักษะความชำนาญเพราะหากทำผิดต้องแก้ไขหรือการรื้อออกแล้วทำใหม่จนกว่าจะพอใจ และทำให้ผู้หญิงชาวปกากะญอมีประสบการณ์และทักษะความสามารถในการทอผ้าและการปักผ้า ซึ่งลวดลายของผ้ามีความหลากหลายขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ทอในการประยุกต์ลวดลายที่นิยมคือ ลายดั้งเดิมทั้งหมด

โดยลายผ้าของชาวปกาเกอญอของบ้านดอยและบ้านหนองด่าน มี 2 ลายหลัก ที่เป็นลายดั้งเดิม คือ ลายมัดหมี่
 คุณกั้ง ดังภาพ 2 และลายมัดหมี่หนึ่งแมกลัง ดังภาพ 3

ภาพ 2 มัดหมี่คุณกั้ง

ภาพ 3 ลายมัดหมี่หนึ่งแมกลัง

ส่วนลวดลายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นลายสมัยใหม่เปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีการสื่อสาร
 ศิลปะนอกชุมชน การสร้างสรรค์ผลงานจะมีมากขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของเส้นใย การเปลี่ยนแปลงสีสันทัน
 รวมถึงการเลียนแบบผ้าจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นหรือพื้นที่อื่นมาผสมผสานให้มีลวดลายที่สวยงาม มีสีสันมากขึ้น
 ปรากฏการเปลี่ยนแปลงของลวดลายบนผืนผ้าสามารถสรุปได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงจาก 3 เรื่อง คือ 1) เรื่องของ
 วิถีชีวิต 2) เรื่องของวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า และ 3) เรื่องของการผสมผสานลวดลายบนผืนผ้าระหว่างความรู้
 ดั้งเดิมและความรู้ใหม่จากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

ลวดลายผ้าของชาวปกาเกอญอ พื้นที่ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย พบ
 ลวดลายต่าง ๆ ดังนี้

1. ลวดลายผ้าทอ เป็นการประดิษฐ์ลวดลายในเนื้อผ้า หรือผืนผ้าขณะทอ เทคนิคการทอ มี ดังนี้

1.1 ลายในเนื้อผ้า เป็นเส้นนูนตามแนวตั้งหรือแนวนอน เกิดจากการเพิ่มจำนวนเส้นด้ายยืนหรือเส้นด้ายพุ่งเพิ่มขึ้นจากปกติ ดังภาพ 4

ภาพ 4 โครงสร้างลวดลายในเนื้อผ้า

1.2 ลายสลับสี เป็นการทอแบบธรรมดาหรือการทอลายขัด แต่มีการแทรกด้วยสีต่าง ๆ เข้าไปในขณะเรียงเส้นยืน หรือเมื่อสอดเส้นด้ายพุ่งแล้วมีการสลับสีเป็นริ้วและสานขัดกัน ดังภาพ 5

ภาพ 5 โครงสร้างผ้าสลับสี

1.3 ลายปั่นโก เป็นลายที่เกิดจากการนำเส้นด้ายสองสีขึ้นไปมาปั่นเกลียวสลับสี แล้วพุ่งขัด กับเส้นด้ายยืน เพื่อให้เกิดสีสัน มีความแหลมของสี ส่วนมากจะใช้นั้นเฉพาะจุด เช่น ลายหัวถุงย่าม ลายแถบตรอกเสือ ขายเสือ ไม่นิยมทอปั่นโกทั้งผืน ดังภาพ 6

ภาพ 6 โครงสร้างผ้าลายปั่นไก

1.4 ลายมัดหมี่ เป็นเทคนิคการทำมัดหมี่เส้นด้ายยืนก่อน แล้วนำมาทอเพื่อให้ ลวดลายที่มัดหมี่มาปรากฏบนผืนผ้า ใช้ทอเป็นผ้าชิ้นของแม่บ้าน ดังภาพ 7

ภาพ 7 โครงสร้างผ้าลายมัดหมี่

1.5 ลายขิด เป็นการทอให้ลวดลายปรากฏเหมือนกันทั้งผืน เป็นแบบยกดอกในตัว โดยใช้วิธีแยกเส้นด้ายยืน นับเป็นช่องตามลายที่ออกแบบไว้ แล้วสอดไม้เข้าไปเป็นตัวนับในการสอดเส้นด้ายพุ่ง หรือจะใช้การแยกเส้นด้ายยืนด้วยตะกอลาย ๆ ชุดตามจังหวะของลวดลาย ดังภาพ 8

ภาพ 8 โครงสร้างผ้าลายขิด

1.6 ลายจก เป็นการทอวดลายโดยการสอดเสริมเส้นด้ายพุ่งพิเศษ เข้าไปในผืนผ้าตามตำแหน่งที่ต้องการ โดยผู้ทอจะใช้นิ้วมือหรือขนเม่น เป็นเครื่องช่วยยกเส้นด้ายยืน และสอดเส้นด้ายสีพิเศษเข้าไป โดยปกติการทอจกของชาวปกากะญอจะทอจากด้านหลังของผืนผ้า ผู้ที่ทอผ้าชนิดนี้ต้องมีความชำนาญในการกำหนด หรือการนับเส้นด้าย เพื่อให้ได้ลวดลายสีสันทึ่ถูกต้องตามการออกแบบไว้ ดังภาพ 9

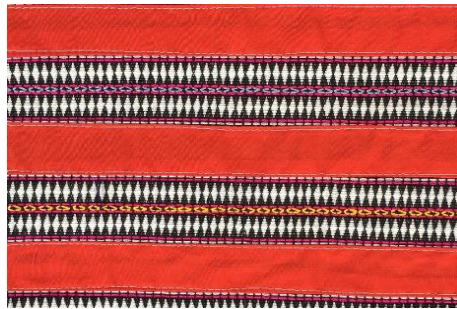
ภาพ 9 โครงสร้างผ้าลายจก

2. ลวดลายผ้าปักด้วยลูกเต๋อย การปักผ้าด้วยลูกเต๋อยของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย เริ่มหายไปจนแทบจะไม่เห็นวิธีการปักผ้า แต่ยังพบเห็นได้จากเสื้อจากมรดกของบรรพบุรุษ ส่วนใหญ่การปักผ้าด้วยลูกเต๋อยยังพบเห็นอยู่บ้างในพื้นที่ตำบลหนองปาก่อและพื้นที่อื่นที่อยู่ใกล้เคียง ดังภาพ 10

ภาพ 10 โครงสร้างผ้าลายปักลูกเต๋อย

3. ลวดลายผ้าปะ การนำผ้าเย็บปะติดบนผืนผ้าทอ เป็นเทคนิคที่ชาวปกากะญอนำมาทำเพื่อตกแต่งให้เสื้อผ้ามีความสวยงาม และเป็นเทคนิคการผสมผสานให้เสื้อมีความน่าสนใจมากขึ้น ดังภาพ 11

ภาพ 11 โครงสร้างผ้าลายผ้าปะ

4. ลวดลายการเย็บด้วยมือ การเย็บผ้าด้วยมือหรือการเย็บเพลาต่อผ้า เป็นทักษะหนึ่งที่สตรีชาวปกากะญอจำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญไม่แพ้การสร้างลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้า เนื่องจากผ้าทอด้วยกี่เอวจะเป็นผ้าที่ไม่กว้างมากจึงจำเป็นต้องนำมาเย็บต่อกันให้เกิดขนาดผ้าที่ต้องการ รวมถึงการเย็บผ้าเพื่อสร้างรูปแบบเสื้อผ้าและเครื่องใช้ต่างๆ ตาม ความประสงค์ของผู้ทำขึ้น ส่วนรูปแบบการเย็บหรือลวดลายการเย็บ ก็ขึ้นอยู่กับความถนัด ความชอบ ความงาม ความหนาแน่น หรือความต้องการของผู้ที่สวมใส่ ดังภาพ 12

ภาพ 12 การเย็บด้วยมือ

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ด้านสิ่งทอที่สำคัญของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย คือ การรักษาและสืบทอดเรื่องของความเชื่อ ผ่านกระบวนการสอน อบรม เลี้ยงดูจากผู้เป็นมารดา รวมถึงความเคารพบรรพบุรุษ ด้วยพิธีการเลี้ยงผีบ้าน ความเคารพครอบครัวของภรรยา ผ่านผ้าสินสอดเป็นการสอดแทรกให้ลูกหลานรู้จักให้ความเคารพและกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ส่งผ่านเรื่องราว ลวดลาย และรูปแบบของการแต่งกายตามสายตระกูลของฝั่งมารดา หรือแม้แต่การดำรงชีวิตที่พึงผิงกับพิธีกรรมการนับถือผี ซึ่งถูกสรรค์สร้างปั้นแต่งขึ้นมาให้แตกต่างกันตามแต่ยุคสมัย และตามแต่พื้นที่ที่มีการสอดแทรกในเรื่องของความเชื่อ ใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้ลูกหลานชาวปกากะญอ มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

ปกากะญอเป็นชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในดินแดนภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาอย่างยาวนาน อาศัยอยู่ในฝั่งประเทศอินเดีย ประเทศเมียนมา และตลอดแนวตะวันตกของประเทศไทย ชนกลุ่มนี้จะพูดภาษากระเหรี่ยง ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งในภาษาตระกูลทิเบต-พม่า สอดคล้องกับ (Booranaprasertsook, 2012) กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในไทยที่พูดภาษาสาขากะญอ ตระกูลทิเบต-พม่า มีกลุ่ม ไป่ว (โผล่งหรือกะโผล่ง), สะกอ (ปากะญอ), ปะโอ (ตองสู), กะยา (ปกากะญอ แดง), กะยัน (ปะดองหรือปกากะญอคอยาว) และกะยอ (ปกากะญอ หูใหญ่) และข้อมูลของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) กล่าวถึงปกากะญอที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ประกอบด้วยปกากะญอ 4 กลุ่มหลัก คือ 1. จกอร์/สะกอร์ 2. โผล่ง/ไป่ว 3. กแบ/คะยา 4. ปะโอ/ตองสู กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ครอบคลุมพื้นที่ 16 จังหวัดในประเทศไทย (Sanohpompriai, 2019)

กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาศัยในพื้นที่ อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นเชื้อสายของไป่ว เป็นกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดลำพูน และจังหวัดลำปาง เริ่มมีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่เมื่อประมาณ 101 ปีที่ผ่านมา การตั้งชุมชนของชาวปกากะญอจะมีการตั้งชุมชนอยู่บริเวณที่ลุ่มคูศด เพื่อความสะดวกในการประกอบอาชีพ หลักเป็นอาชีพเกษตรกรรม การดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ เป็นวิถีที่ผูกพันและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ สอดคล้องกับ Pangampai, et al. (2017) ที่กล่าวว่าสังคมในยุคแรกของชาวปกากะญอนั้นต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดใช้ชีวิตแรบเร่ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งต่อมารู้จักแหล่งผลิตอาหารและมีการจัดตั้งชุมชนใกล้แหล่งอาหารเพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิต

อัตลักษณ์ชุมชนด้านสิ่งทอของกลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนปกากะญอมีความเชื่อเรื่องประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ รวมถึงเครื่องแต่งกายที่บ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมสอดคล้องกับ Sanohpompriai (2019) กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นเชื้อสายของไป่ว ตามตำนานที่เล่าสืบต่อมาผ่าน "ธา" (ขับลำนำเพลง) ทั้งสี่กลุ่มนับเป็นพี่น้องท้องเดียวกันที่เกิดมาจากสตรีที่ใส่เสื้อซึ่งปกคลุมด้วยลูกเต๋อย ในบทขับลำนำธาได้กล่าวว่า กลุ่มไป่ว สืบเชื้อสายมาจากฝั่งแม่ ในขณะที่กลุ่มสะกอร์สืบเชื้อสายมาจากฝั่งพ่อ และมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มจากการทอผ้า โดยภูมิปัญญาที่สืบทอดจากครอบครัว ใช้วัสดุจากธรรมชาติ และเพาะปลูกเพิ่มเติมมาเพื่อผลิตเครื่องแต่งกายใช้ในชีวิตประจำวันสอดคล้องกับ Loppawong (2014) กล่าวว่า อัตลักษณ์ของชุมชนที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชุมชน ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันทั้งด้านวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และเกิดการยอมรับร่วมกันของชาวชุมชนและมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชน และเป็นสิ่งที่ครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน

การยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ และรูปแบบการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และความเจริญทางเทคโนโลยีทำให้การผลิตผ้าจากภูมิปัญญาของชาติพันธุ์ลดน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับ Pangampai, et al. (2017) กล่าวว่า การแพร่กระจายวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาสู่ภายในหมู่บ้านและการมีเงื่อนไขระหว่างคนในหมู่บ้านกับภาครัฐที่จะต้องมีข้อตกลงในเรื่องการใช้พื้นที่ป่าการเรียนรู้ที่มากขึ้นของเยาวชน ที่มีการศึกษาเล่าเรียนเพิ่มมากขึ้นการพัฒนาของเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารการใช้

โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต ทำให้การสืบทอดและการอนุรักษ์วิถีชีวิตของชาวปกาเกอะญอมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน

ลวดลายผ้าของชาวปกาเกอะญอมีการถ่ายทอดความคิดและความเชื่อเรื่องการนับถือบรรพบุรุษหรือคุณค่าของลวดลายผ้าตามสายตระกูลฝั่งมารดา รวมถึงลวดลายผ้าที่ใช้เป็นสินสอดในงานแต่งงาน มีการสร้างเอกลักษณ์รายละเอียดแสดงตัวตนของเผ่าพันธุ์เกิดขึ้น มีความผูกพันกับการใช้ผ้าตั้งแต่เกิดจนตาย ประเพณีที่สำคัญชาวปกาเกอะญอทุกคนจะแต่งกายในชุดที่แสดงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์อย่างสวยงาม โดยเฉพาะผู้หญิงชาวปกาเกอะญอ จะมีการแต่งกายที่มีรูปแบบตามสายตระกูลฝั่งผู้เป็นมารดา และมีการเปลี่ยนชุดใหม่ในวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับวันสงกรานต์ของไทย สอดคล้องกับประเพณีปีใหม่ของชาติพันธุ์ปกาเกอะญอสะกอที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ชาวปกาเกอะญอถือว่าเป็นวันเริ่มต้นสำหรับชีวิตที่ต้องต้อนรับเอาสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในอนาคต และสิ่งเก่าๆที่ไม่ดีดับสูญไปพร้อมกับปีเก่า ต้องมีการเฉลิมฉลองด้วยการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่าง ๆ เช่น การทำบุญเลี้ยงผีบ้านผีเรือน การเลี้ยงเจ้าที่เจ้าทาง การอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ เป็นต้น (Phra Sukhito, 2017)

การทอผ้าของชาวปกาเกอะญอ เป็นภูมิปัญญาประเภทผ้าทอมีความจำเป็นที่ต้องผลิตขึ้นเพื่อการสวมใส่หรือการใช้สอยในครัวเรือน จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลาน และมีวัสดุอุปกรณ์ในการทอที่ได้จากชุมชนหรือสิ่งที่อยู่รอบตัว ชาวปกาเกอะญอจะมีการทอผ้าในลักษณะของการทอแบบกี่เอว เป็นอุปกรณ์ที่สามารถทำได้ด้วยตัวเองและยังสามารถที่จะนำติดตัวเคลื่อนย้าย ไปในที่ต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก ส่วนใหญ่แม่บ้านจะทอผ้าในช่วงที่ว่างงาน ขนาดความกว้างของผ้าทอ เป็นผ้าหนาแคบ หากต้องการให้ผ้ามีความกว้างขึ้นเมื่อทอเสร็จก็จะมีการเย็บต่อกันตามขนาดที่ต้องการ สอดคล้องกับ Chantroon (2018) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาทักษะการทอผ้ากี่เอว กล่าวว่า กี่ทอผ้า (กี่เอว) ของชาวปกาเกอะญอเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เหมาะสมกับชาวปกาเกอะญอ เพราะเครื่องมือมีน้ำหนักเบา พกพาไปทำงานได้ทุกที่ ทำให้สะดวกต่อการดำรงชีวิต

ชาวปกาเกอะญอ นิยมแต่งกายด้วยชุดเครื่องแบบตามสถานภาพทางสังคมและยึดถือรูปแบบลวดลายสีเส้นตามอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่สวยงาม เมื่อมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางความเชื่อและประเพณีในชุมชนของตนเอง สามารถกล่าวสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ที่สำคัญของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลโชคชัย อำเภอคอยหลวง จังหวัดเชียงราย คือ ลวดลายบนผืนผ้าของชาวปกาเกอะญอ เป็นการเรียนรู้เป็นเรื่องราวบอกเล่า เพื่อการรักษาและสืบทอดในเรื่องของความเชื่อที่มีการเชื่อมโยงจากบรรพบุรุษ การให้ความเคารพและกตัญญูต่อบรรพบุรุษผ่านเรื่องราวของการแต่งกายตามสายตระกูลของฝั่งมารดา

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ชุมชนด้านสิ่งทอของชาวปกาเกอะญอ ตำบลโชคชัย อำเภอคอยหลวง จังหวัดเชียงราย คือ

1. ลวดลายของผ้าปกาเกอะญอ มีลวดลายดั้งเดิม 2 ลาย คือ ลายมัดหมี่คู่อกคัง และลายมัดหมี่หนึ่งเมกลึง เป็นลวดลายตามสายตระกูลฝั่งมารดา และใช้เป็นลายประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ และพิธีแต่งงาน (ผ้าที่ใช้เป็นสินสอด)

2. สีย้อมผ้า เป็นสืธรรมชาติดึงได้จากพืชพรรณที่หาได้ใกล้ตัว และมีความเชื่อการใช้สี เช่น 1) ครั่ง ให้สีแดงหรือสีแดงเลือดนก หมายถึง ความมั่งคั่ง ร่ำรวย 2) ห้อม ให้สีดำ หรือน้ำเงิน หมายถึง ความมั่นคง และความซื่อสัตย์ และเส้นด้ายฝ้ายที่ให้สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์ ความเป็นมิตรภาพกับทุกคน

3. การอนุรักษ์ สืบสาน อัตลักษณ์ของลวดลายบนผืนผ้า สร้างเป็นเรื่องราวสอดแทรกความเชื่อในประเพณี พิธีกรรม การนับถือบรรพบุรุษ ความกตัญญูเพื่อให้ลูกหลานชาวปกากะญอ มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ตนเอง หรือเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำรงชีวิตได้ เพื่อให้อัตลักษณ์ของลวดลายบนผืนผ้าของชาวปกากะญอไม่เสื่อมคุณค่า

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานท้องถิ่น องค์กรภาครัฐและเอกชน ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนชาวปกากะญอ ได้รับความรู้ด้านลวดลายผ้าและการทอผ้า ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมให้ผ้าทอของชาวปกากะญอเป็นสินค้าของชุมชนที่สร้างรายได้ให้กับผู้ทอ

2. สนับสนุนให้โรงเรียนในพื้นที่ตะหนักถึงคุณค่าของผ้าทอชาวปกากะญอ สร้างเป็นกิจกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้หรือบทเรียนท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนชาวปกากะญอเกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าของลวดลายผ้าทอตามอัตลักษณ์ของชุมชนชาวปกากะญอและไม่เสื่อมคุณค่าลง

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. ควรนำองค์ความรู้ที่ของลวดลายผ้าทอตามอัตลักษณ์ของชุมชนชาวปกากะญอไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง (References)

- Autongwonh, E. (2022, June 22) Interview. (in Thai)
- Booranaprasertsook, W. (2012). **Stories from the Thai-Burmese Border: Intellectual Sparks for Sustainable Development**. Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University. (in Thai)
- Chantroon, N. (2018). **Developing Skills of Weaving with a Back Strap Loom**. Proceeding of The 14th Mahasarakham University Research Conference. Mahasarakham University. 6-7 September 2018. PP. 273-276 (in Thai)
- Sanohpornprai. S. (2017). **Karen** .<https://www.sac.or.th/databases/ethnic-roups/ethnicGroups/79>. September 29, 2021. (in Thai)
- Phra Sukhito, K. (2017). **A Study of Buddhist Ethics as Appeared in the S'gaw Karen's New Year**. Master's Thesis (Buddhist Studies). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (in Thai)

- Loppawong, N. (2014). Management Process for Retaining Cultural Identity of the Pga K'nyau Ethnic Group in Ban Nong Monta, Mae Wang District, Chiang Mai Province. **International Thai Tourism Journal**, 10(2), 45-46. (in Thai)
- Numahan, P. et al. (2012). **The Study of Culture Reservation and Tribe Fabric for Commercial A Case Study Karieng's Fabric in the North Provinces**. Research Reported. Rajamangala University of Technology Phra Nakhon. (in Thai)
- Pangampai, K. et al. (2017). **Cultural Adaptation in the Modern World of Karen Karen Waterfall Village, Khlong Lan District, Kamphaeng Phet Province**. Proceeding of The 4th National Conference, Research Institute, Kamphaeng Phet Rajabhat University. December 22, 2017. PP. 43-58. (in Thai)
- Tongtipdang, N. (2021, May 18) Interview. (in Thai)
- The SUPPORT Arts and Crafts International Centre of Thailand (Public Organization). (2017) **Characteristics and Patterns of Hilltribe Fabric**. Ayutthaya: Siam Asia Print Co., Ltd. (in Thai)
- Tuanthet, S. (2012). **A Study of Thai Local Wisdom in Native Fabrics Focused on the Ethnic LAO-KHRANG in Suphanburi Chainard and Uthaithani**. Master's Thesis (Art Education). Srinakharinwirot University. (in Thai)